

DOI <https://doi.org/10.32782/3041-1394.2024-3.13>

УДК 616.31: (377 + 378) (477.83) (091)

В.М. Зубачик, доктор медичних наук, професор, завідувач, кафедра терапевтичної стоматології, Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького, вул. Пекарська, 69-в, м. Львів, Україна, індекс 79010, zubachykvmt@gmail.com

СТАНОВЛЕННЯ ЛЬВІВСЬКОЇ СТОМАТОЛОГІЧНОЇ ШКОЛИ ЯК УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ

Вступ. Мета дослідження. Розкрити історію стоматологічної медичної освіти на Галичині, створення й організацію університетської медичної школи при Львівському університеті, особливості підготовки лікарських кадрів. **Матеріали та методи дослідження.** Використано бібліографічний метод вивчення бібліотечних каталогів; джерела з історії медицини, педагогіки; хронологічний метод, що дозволив проаналізувати особливості становлення і розвитку медичної освіти в різні історичні періоди. **Результати.** ХІХ століття дало потужний поштовх для розвитку нової науки від дентистики через одонтологію до стоматології. Формування Львівської стоматології деякою мірою залежало від ставлення держави до медицини, освіти, підготовки кадрів. Зважаючи на те, що Галицька земля перебувала у складі Австрії, Росії, Польщі, Німеччини, Союзу Радянських Соціалістичних Республік і з 1991 року в незалежній Україні, нерідко політична ситуація нав'язувала свої світогляди, впливала на розвиток навчального закладу, формування її керівного складу та напрям наукового ствердження особистості науковця. Це визначало й мову навчання і науки: латинську, німецьку, польську, російську, українську. Однак стрижневим елементом усе ж було професійне ставлення лікаря до надання медичної допомоги, гуманне ставлення до людини, відданість клятві Гіппократа незалежно від етнічної, мовної та релігійної приналежності. Фундаторами Львівської стоматологічної школи були насамперед випускники Віденського університету, а надалі університетів Берліна, Мюнхена, Кракова, Варшави, Праги, Києва, Одеси. Окрім того, поступ кожної науки тією чи іншою мірою залежить від розвитку науково-технічного прогресу, від особистостей, на плечі яких випав тягар відповідальності за розвиток медичної галузі. Сукупність чинників усе ж сприяла становленню та формуванню сучасної Львівської стоматологічної школи. **Висновки.** Створення наукових, освітніх центрів підготовки висококваліфікованих фахівців сприяє прогресу медичної галузі, підвищує рівень надання стоматологічної допомоги.

Ключові слова: розвиток медичної освіти, навчальні заклади, медичні фахівці.

V.M. Zubachyk, Doctor of Medical Sciences, Professor, Head, Department of Therapeutic Dentistry, Danylo Halytsky Lviv National University, 69-b Pekarska str, Lviv, Ukraine, postal code 79010, zubachykvmt@gmail.com

FORMATION OF LVIV DENTAL SCHOOL AS A UNIVERSITY MEDICAL EDUCATION

Introduction. The aim of the study. To explore the history of dental medical education in Galicia, the establishment and organization of a university medical school at Lviv University, and the peculiarities of medical personnel training. **Research materials and methods.** The bibliographic method was used to study library catalogs; sources on the history of medicine, pedagogy; the chronological method, which allows to analyze the features of the formation and development of medical education in different historical periods. **Results.** The 19th century provided a powerful impetus for the development of a new science from dentistry through odontology to stomatology. The formation of Lviv stomatology to some extent depended on the state's attitude towards medicine, education, and personnel training. Considering that the Galician territory was a part of Austria, Russia, Poland, Germany, the USSR, and since 1991, independent Ukraine, the political situation often imposed its ideologies, influenced the development of educational institutions, the formation of its leadership, and the direction of scientific affirmation of the researcher's personality. This also determined the language of education and science: Latin, German, Polish, Russian, Ukrainian. However, the core element

was still the professional attitude of the doctor to providing medical care, humane treatment of people, keeping the Hippocratic oath regardless of ethnic, linguistic, and religious affiliation. Moreover, the founders of the Lviv dental school were primarily graduates of the University of Vienna, and later universities in Berlin, Munich, Krakow, Warsaw, Prague, Kyiv, and Odessa. In addition, the advancement of each science depends to some extent on the development of scientific and technological progress and on individuals who shoulder the burden of responsibility for the development of the medical field. A complex of factors contributed to the formation and shaping of the modern Lviv dental school. **Conclusions.** The establishment of scientific and educational centers for training of highly qualified specialists contributes to the progress of the medical field and increases the level of dental care provision.

Key words: development of medical education, educational institutions, medical professionals.

I. Предмет зуболікування та дентистики при медичному факультеті Львівського університету імені Франца Йосифа (1828–1872 рр.)

Університетська стоматологічна освіта у Львові почала розвиватися однією з перших у Європі. Уже в 1828 р. в навчальних планах студентів-медиків Львівського університету вперше з'явилася дисципліна «Мистецтво зуболікування (одонтологія)», яка була внесена як обов'язкова в медичній освіті у Львові. Це сталося за десять років до відкриття у США одонтологічного коледжу в Балтіморі. Відомо, що в 1828–1888 рр. на медичних курсах Львівського університету, залежно від наявності професора, існувала кафедра, за тодішньою назвою інститут зуболікування (дентистики), де і проводилося навчання, велася практична та наукова робота. Поступово проходило формування клінічної бази амбулаторії для стоматологів при кафедрі шпитальної хірургії медичного факультету. Фах спеціаліста, доктора медицини з лікування і хірургії зубів та порожнини рота на той час могли здобути лише хірурги, які досконало опанували і хірургію і дентистику. Але право займатися ними давав захист дисертації із цієї галузі. У Львові впродовж 1805–1894 рр. було припинено присвоєння вчених ступенів, за винятком магістра хірургії. Тож лікарі з етнічних земель України дисертації з одонтостоматології захищали у Відні, Вільно, Кракові. Першими університетськими професорами зуболікування в Австрії, у складі якої були Галичина та Буковина, стали Г.Е. Карабеллі у Відні, К.П. Каліга у Львові, М.Й. Бродович і Л. Берковський у Кракові.

Предмет зуболікування при Львівському університеті ввели в 1828 р., його почав викладати доктор хірургії й одонтології **Карл Прокоп Каліга**, який став першим професором дентіатрії в університеті та засновником Львівської стоматологічної школи. Практичні навички з одонтології професор отримав у європейських країнах – Німеччині, Польщі, Італії, він також відзначився своєю практичною діяльністю з лікування хвороб навколорізних тканин у Києві. У Львівському університеті Карл Прокоп Каліга викладав із 1828 р. до 1841 р. Заняття для студентів медичного факультету з одонтології професор проводив на 3-му році навчання один раз на два тижні впродовж семестру. Найбільш відомою його науковою працею є книга «Про хвороби зубів і засоби їх лікування», яка була видана німецькою, польською й італійською мовами, де вперше описано пренатальний онтогенез молочних зубів. Підручники ілюстровані численними авторськими рисунками щелеп, зубів, представлени етапи виготовлення штифтових зубів, конструкції протезів. Це перший вітчизняний фаховий посібник. Професор запроваджував у підготовку лікарів-стоматологів знання ембріогенезу та гістогенезу тканин зуба.

Відповідно до інформації, віднайденій в архівах, К.П. Каліга викладав одонтологію за підручниками сучасних тоді європейських одонтологів. Основні питання, що розглядалися і вивчалися, були присвячені хворобам зубів та їх лікуванню, ушкодженню пародонта та загоєнню за допомогою визначених рецептурних форм, реплантації та видаленню зубів, а також виготовленню протезів. Основним напрямом у навчальному процесі

були консервативні методи: прогнозування, виявлення, знеболення і загоєння тканин пародонта та слизової оболонки порожнини рота за допомогою різних лікарських препаратів.

Книга професора К.П. Каліги «Про хвороби зубів і засоби їх лікування», видана у столиці Австро-Угорської імперії (м. Відень) у 1838 р. (збережені в бібліотеках у м. Львові та Берліні), а також її перевидання з доповненнями в 1840 р. у Львові та в 1841 р. в Мілані

Карл Прокоп Каліга народився в 1785 р. Закінчив медичний факультет Віденського університету в 1813 р. У 1825 р. успішно захистив докторську дисертацію. Працював професором і керівником кафедри дентистики медико-хірургічного інституту Львівського університету в 1830–1841 рр. Професор закладав фундамент Львівської стоматологічної школи. Мав широку практику і славу найкращого лікаря-дентиста Львова та Галичини. Помер К.П. Каліга 28 січня 1841 р., похований на Личаківському кладовищі у Львові.

Завдяки існуванню медичного факультету з 1784 р. і підготовці достатньої кількості докторів з університетською освітою у Львові не було потреби готувати зубних лікарів із середньою освітою. Уперше тут зуболікарська школа виникла аж у 1940 р.

Після відходу професора К.П. Каліги заняття з одонтології в 1841–1872 рр. продовжував хірург, з 1843 р. магістр зуболікування **Вінцент Штраський**, який у 1853 р. отримав звання професора Львівського університету імені Франца Йосифа, а в 1857 р. – професора зуболікування. Перекладав, доопрацьовував і перевидавав у Львові підручник проф.

К.П. Каліги. До 1872 р. водночас виконував функції директора медичної освіти в університеті. Був членом різних лікарських товариств, проводив активну професійну та громадську діяльність.

Будинок Львівського університету, де в 1851–1872 рр. був медико-хірургічний інститут, у якому в 1841–1872 рр. працював професор дентистики В. Штраський (тепер вул. М. Грушевського). Фото кінця XIX ст.

II. Курс одонтостоматології при медичному факультеті Львівського університету (1894–1913 рр.)

У кінці XIX ст. у Львові в рамках реформування медицини й університетської медичної освіти осучаснюються вимоги до одонтології та започатковується курс стоматології. Видаються імператорські інструкції для стоматологів і зубних техніків. З 1894 р. у Львові відновлено роботу медичного факультету і при кафедрі шпитальної хірургії започатковується оновлений курс стоматології, на якому працював спочатку асистентом, з 1902 р. доцентом, а згодом – професором стоматології **Андрій Гонька**.

З ініціативи доцента А. Гоньки в 1905 р. розпочинає роботу новостворена зуболікарська амбулаторія Львівського університету з метою проведення навчального процесу, а також надання безкоштовної стоматологічної допомоги населенню. У 1907 р. сформована університетська стоматологічна клініка, яка розширювалася і надалі на її базі в 1913 р. відкрито кафедру стоматології. За короткий час

завдяки поєднанню передових знань і фахової техніки у Львові виникло сприятливе лікарське середовище й умови для зародження власної стоматологічної школи.

АНДРІЙ ГОНЬКА
(Andrzej Gońka)

Професор дентистики.

**Керівник стоматологічної амбулаторії
Львівського університету (1905–1909 рр.)**

Народився Андрій Гонька 10 вересня 1857 р. в с. Бережниця (Польща). Закінчив медичний факультет Ягеллонського університету в 1883 р. Пройшов спеціалізацію зі стоматології в Берлінському університеті. У 1900 р. захистив докторську дисертацію, з 1902 р. – габілітований доцент і керівник курсу стоматології, а з 1909 р. – професор стоматології кафедри хірургії Львівського університету. Організатор і керівник зуболікарської амбулаторії й одонтологічного інституту Львівського університету в 1905–1909 рр. Учасник міжнародних з'їздів лікарів і установчого з'їзду FDI у Парижі (1900 р.). Фундатор бібліотеки фахової літератури курсу одонтостоматології при кафедрі хірургії. Помер 23 липня 1909 р. в с. Татарів Івано-Франківської області. Похований у Польщі.

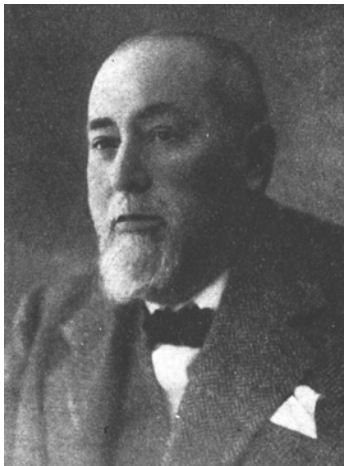
Напрями наукових досліджень: знечуження зубо-щелепної ділянки, мінеральний обмін у кістках і зубах, роль слини привушних залоз, лікування пульпіту, хвороб пародонта, розпрацювання нових пломбувальних матеріалів, хірургія кіст порожнини рота, орга-

нізація зуболікарської допомоги населенню. У 1900 р. захистив дисертаційну роботу на тему: “O wydzieleniu i składzie śliny z gruczołu przyusznego pod wpływem różnych czynników”. Автор 17 наукових праць.

**Будинок, у якому розташовувалась
одонтологічна амбулаторія медичного
факультету університету, заснована
А. Гонькою, якою він керував у 1905–1909 рр.
Вул. Оссолінських (тепер вул. Стефаника),
1907 р. Печатка Інституту стоматології
Львівського університету**

Від часу заснування університетської стоматологічної амбулаторії разом із професором А. Гонькою працював доцент, а згодом професор **Теодор Богосевич** – відомий лікар-стоматолог, науковець і педагог, піонер інноваційних технологій у стоматології, який із 1909 р. впродовж деякого часу керував клінікою та читав курс стоматології. Рівень викладання та надання стоматологічної терапевтичної допомоги на той часі відповідав найновішим тогочасним європейським технологіям лікування карієсу та його ускладнень, патології пародонта і хвороб слизової оболонки. Інструментарій і технології, що застосовувалися у стоматологічній амбулаторії у Львові, були найсучаснішими, закуплені державним коштом у відомих виробників медичного обладнання і давали можливість надавати якісну стоматологічну допомогу.

ТЕОДОР БОГОСЄВИЧ
(Teodor Bohosiewicz)
Професор.
Керівник курсу стоматології
(1909–1913 рр.)

Т. Богосєвич народився 9 липня 1867 р. в с. Попельники Станіславського повіту Австро-Угорщини (тепер Івано-Франківська область). У 1895 р. закінчив медичний факультет Ягеллонського університету. Після спеціалізації зі стоматології в Берліні та Відні переїжджає до Львова і працює у приватній зуболікарській амбулаторії впродовж 1898–1901 рр. Асистент (1901 р.), доцент (1903 р.), професор (1912 р.) курсу одонтології при кафедрі хірургії Львівського університету. Проф. Т. Богосєвич у 1913–1939 рр. у Львові керує власною приватною стоматологічною клінікою, облаштованою зуболікарськими установками та зуботехнічною лабораторією з виготовленням фарфорових вкладок, коронок, мостоподібних протезів за допомогою новітніх на той час технологій. Свого часу був єдиним у Львові спеціалістом з ортодонції, який вирівнював зубні ряди дугою Енгля. Т. Богосєвич першим запропонував і впроваджував у Галичині термін «стоматологія». З 1913 р. член Віденського стоматологічного товариства. У 1939 р. переїхав до Польщі, де і помер 26 червня 1948 р. у Кракові.

Основні напрями наукових досліджень: хірургічне лікування злякисних новоутворів

верхньої щелепи та використання obturatorів при її дефектах, шинування переломів щелеп, відновлення дефектів зубних рядів мостоподібними протезами, лікування некрозу пульпи та кореневих каналів. Значна кількість його наукових публікацій стосується проблем військової медицини. Відомі 7 праць і монографія.

Андрій Гонька та Теодор Богосєвич у 1900–1901 рр. першими у Львові виконали дисертації із проблем стоматології і всі свої зусилля за дорученням університету скерували на створення клінічної бази дентистики. Університетська стоматологічна клініка слугувала науковою і навчально-клінічною базою для студентів-медиків, була центром спеціалізації зі стоматології, включаючи надання безкоштовної стоматологічної допомоги населенню. У клініці проводили терапевтичне, хірургічне й ортопедичне лікування, а також водночас відпрацьовували практичні навички стоматологічної спеціалізації слухачі медичного факультету, проводились клінічні науково-практичні дослідження. Було започатковано просвітницьку роботу стосовно важливості дотримання гігієни порожнини рота, збереження та терапевтичного лікування як молочних, так і постійних зубів.

Починаючи з кінця XIX ст. у Львові та Галичині зростає число дентистів, як називали тут зубних лікарів. Поступово формувалась професія зубного техника. 21 січня 1911 р. заснована Асоціація стоматологів і відбулося перше засідання фахового товариства. На щомісячних засіданнях заслухані питання деонтології та лікарської етики, санітарно-гігієнічної пропаганди знань серед населення, аналізу помилок і ускладнень у зуболікарській практиці, урегулювання сфери діяльності зубних техніків і помічників стоматологів, спеціалізації лікарів у стоматології, сертифікації стоматологічної допомоги й інші нагальні проблеми професійної діяльності. Були налагоджені стосунки з такими ж товариствами стоматологів Верхньої та Нижньої Австрії, Буковини, Чехії.

Література:

1. Зашкільняк Л., Крикун М. Історія Польщі: від найдавніших часів до наших днів : монографія. Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка, 2002. 752 с.
2. Кухта С., Турчин Ю. Львівський професор стоматології К.П. Каліґа (1785–1845) : монографія. Львів : Галицька видавнича спілка, 2009. 80 с.
3. Стоматологічному факультетові у Львові – 50 років : монографія / Р. Ступницький та ін. Львів, 2008. 220 с.
4. Caliga C.P. Ueber die krankheiten der zähne und die mittel sie zu heilen. Wien, 1838. 59 s.
5. Carabeilli G. Systematisches handbuch der zahnheilkunde. 1844.
6. Cieszyński A. Kronika kliniki stomatologicznej uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwówie (1905–1934). *Polska Stomatologia*. Lwów. 1934. R. XII. № № 4–5. S. 97.
7. Franciszek J. Uniwersytet lwowski. Lwów, 1912. 88 s.
8. Gońka A. Sprawozdanie z ambulatoryum dentystycznego Uniwersytetu Lwowskiego. *Lwowski Tygodnik Lekarski*. 1908. R. II. № 38. S. 433–435.
9. Jesionowski M. Historia stomatologii. Warszawa, 1971. 342 s.
10. Wojtkiewicz-Rok W. Dzieje wydziału lekarskiego Uniwersytetu Lwowskiego w latach 1894–1918. Wrocław, 1992. 629 s.

References:

1. Zashkilniak, L.O., & Krykun, M.H. (2002). *Istoriia Polshchi: vid naidavnishykh chasiv do nashykh dnev [History of Poland: from the earliest times to the present day]*. Lvivskyi natsionalnyi universytet imeni Ivana Franka – Ivan Franko Lviv National University, 752. [in Ukrainian].
2. Kukhta, S., & Turchyn, Yu.V. (2009). *Lvivskyi profesor stomatologii K.P. Kaliga (1785–1845 [Lviv professor of dentistry K.P. Kaliga (1785–1845)]*. Lviv: Halytska vydavnycha spilka – Halytska Publishing Union. 80 p. [in Ukrainian].
3. Stupnytskyi, R.M., Mahlovanyi, A.V., Hrynovets, V.S., & Kukhta, V.S. (2008). *Stomatolohichnomu fakultetovi u Lvovi – 50 rokiv [50 years of the Faculty of Dentistry in Lviv]*. Lviv: Kvant, 115–116 [in Ukrainian].
4. Caliga, C.P. (1838). *Ueber die Krankheiten der Zähne und die Mittel sie zu heilen [About the diseases of the teeth and the means to cure them]*. Wien. 59 p. [in German].
5. Carabelli, G. (1844). *Systematisches handbuch der Zahnheilkunde [Systematic manual of dentistry]*. 2nd edn. Vienna, Austria: Braumuüller and Seidel, p. 114 [in German].
6. Cieszyński, A. (1934). Kronika Kliniki Stomatologicznej Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwówie (1905–1934) [Chronicle of the Dental Clinic of the Jan Kazimierz University in Lviv (1905–1934)]. *Polska Stomatologia – Polish Dentistry*. Lviv. R. XII, № № 4–5. p. 97 [in Polish].
7. Franciszek, J. (1912). Uniwersytet lwowski [Lviv University]. Lviv, 88[in Polish].
8. Gońka, A. (1908). Sprawozdanie z ambulatoryum dentystycznego Uniwersytetu Lwowskiego [Report from the dental outpatient clinic of the University of Lviv]. *Lwowski Tygodnik Lekarski – Lviv Medical Weekly*. R. II, 38, 433–435 [in Polish].
9. Jesionowski, M. (1912). *Historia stomatologii [History of dentistry]*. Warszawa. 342 p. [in Polish].
10. Wojtkiewicz-Rok, W. (1992). *Dzieje Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Lwowskiego w Latach 1894–1918 [History of the Faculty of Medicine of the University of Lviv in the years 1894–1918]*. Wrocław. 629 p. [in Polish].